

Др Славиша Ковачевић,*
Доцент Правног факултета,
Универзитет у Нишу

НАУЧНИ ЧЛАНАК

UDK: 34(497.11:4-672EU)

Рад примљен: 01.09.2014.

Рад прихваћен: 01.12.2014.

НАСЛЕЂЕ ПРАВНЕ КУЛТУРЕ И ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ СРБИЈЕ**

Апстракт: Овај рад преиспитује не само нормативну већ и фактичку инкомпатибилност правне традиције Србије са правним тековинама ЕУ. Аутор анализира природу Европске уније као „нове заједнице народа“ која није сагласна са већ практикованим облицима права и државности. Тако карактеристична заједница европских народа, са наслеђеним карактером државе и права у Србији и њеном традиционалном правном културом, представља, у функционалном и темпоралном погледу, отежавајући чинилац интеграције.

Нови тип заједнице европских народа у емпиријском лику Европске уније изазива појмовне и концептуалне научне недоумице. Као нови тип политичке и правне интеграције, Европска унија изазива и недоумице око процеса прилагођавања и изгледа интеграције Србије у њене оквире. Правна хармонизација претходно подразумева минимални степен друштвене, културне и вредносне усаглашености између узора-модела хармонизације и друштва које се хармонизује. Превазилажење доминантне ауторитарне друштвене и политичке оријентације, као и стварање уређеног друштва представља приоритет за делотворну интеграцију. Ова задатост обликује контрадикције и поларизује у правној култури и правној социјализацији и потребу стварања новог модела правног и политичког субјективитета појединаца, група и народа.

Кључне речи: Европска унија, Србија, ауторитарна правна култура, дисконтинуитет, инконгруенција, друштвени оквири права.

*slavisa@prafak.ni.ac.rs

** Рад је резултат истраживања на пројекту: „Усклађивање права Србије са правом Европске уније“, који финансира Правни факултет Универзитета у Нишу у периоду 2013–2018 године.

1. Увод

Није довољно само ускладити формално право и нормативни склоп институција. Да би такво право било примењено и применљиво, мора постојати политичка и правна култура конгруентна правној традицији Европске уније. Помодни тренд “имплантације” правних установа, који је толико карактеристичан за све транзиционе земље, губи из вида једну важну и незаобилазну компоненту. Наиме, право настаје и делује у одређеним традиционалним, културним и друштвеним условима, а применљивост таквог права зависи од друштвених могућности и реалних околности друштва. Правне норме испуњавају своје улоге и функције само када их подржава низ других – моралних, традиционалних, културних, политичких, економских, друштвених, идеолошких и ситуационих услова. Стога се право и друштвена култура налазе у нарочитој врсти функционалне и структурне релације: право је истовремено, с једне стране, производ друштва колико, с друге стране, нормативни творац тог друштва. Није, дакле, довољно само „преписати“ норме Европске уније, потребно је створити друштвени и културни оквир за применљиво, делотворно и правично право ЕУ.

Научно истраживање хармонизације нашег права са правом Европске уније претпоставља, поред позитивно-правног и номотехничког, укључивањеу истраживање и других фактора и чиниоца који су само привидно ван ужег правног оквира, али су значајни за базични процес усаглашавања и генерални исход овог процеса.

2. Природа Европске уније

Најважније питање које се поставља везано за државно-правни концепт Европске уније јесте питање природе такве заједнице у односу на класичне концепте права и државности. После Римског царства, на европском тлу није забележена слична историјска творевина. Наслеђе политичке и правне културе не познаје ни у емпиријско-историјском ни у значењском смислу сличну заједницу, сем што се по селективним аналогијама може извести привидна или скривена сличност са појединим политичким и правним обележјима. Таква „заједница у настајању“ изазива дилеме, недоумице и конфузије за сваку чланицу а посебно за будуће чланице. Европска унија јесте заједница *sui generis* и има специфичан корпус карактеристичних црта које је разликују од било које историјски опредељене заједнице народа.

Прво, она је велика и комплексна политичка заједница која обухвата велику територију и многе народе различитог економског, културног и традиционалног хабитуса са тенденцијом даљег ширења. Друго, њена ин-

ституционална еволуција одвијала се под доминантним утицајем њених оснивача – најразвијенијих и најмоћнијих земаља ове творевине које су и обликовале институционални дизајн и начин њеног функционисања. Треће, она је сложена заједница заснована на консензусу националних политичких елита, односно елитарна је творевина која има јак бирократски апарат уз демократски дефицит у процесу одлучивања. Четврто, националне државе Европе које су је формирале и чине „интегративно језгро“ ове заједнице поседују рационалну традицију модерне државе са рационалним политичким искуством и традицијом владавине права и правне државе: рационално језгро у лику Немачке и Француске представља „локомотиву“ Европске уније. Пето, Европска унија је творевина која је настала на дефициту класичне државности под утицајем глобалних технолошких, економских и политичких токова и потребе наднационалног политичког дискурса. Шесто, процеси одлучивања и правне регулативе заснивају се на принципима плурализма и реализма којима се изражава сложена интересна структура њених чланица, а процес репрезентације интереса је комплексан консоцијативни процес нормирања и обликовања јавних политика. Седмо, и као посебна карактеристика ЕУ, јесте њена дивергентна структура која се састоји од различитих националних и регионалних идентитета са различитим традиционалним наносима и оквирима. Осма специфичност односи се на њену недовршену природу. Наиме, она је у сталном процесу степеневане интеграције и федерализације која се репродукује контекстуално интересним дискурсом њених кључних актера.

Девето, критеријуми за чланство у ЕУ су се мењали, што је условљено са два доминантна разлога: један је критеријум диверсификације а други је интересно-геостратешки. Што се тиче прве одреднице критеријума, треба рећи је он постао значајан са извесношћу чланства бивших комунистичких друштава које имају другачије и неповољније стартне позиције у погледу испуњавања услова јер им је другачија друштвено-економска, идеолошка и правна традиција у односу на земље западне Европе. Што је већа разлика у друштвеном, економском, политичком и правном смислу, и што су потенцијалне чланице неразвијеније, што су мање демократски консолидоване а више нестабилне, то су и критеријуми строжи, а потребно време хармонизације дуже.

Што се тиче другог разлога који је интересно-геостратешки, треба рећи да је Европска унија спустила условни праг чланства и селективно одредила њихов интегративни капацитет. То је посебно дошло до изражаја у случајевима Бугарске и Румуније, а најновије и интегративне

кораке Украјине. Њихов привилеговани статус доминантно је одређен геостратешким, безбедносним и економским претензијама ка Истоку.

Не само услове за интеграцију у ЕУ, већ и укупну унутрашњу и спољну политику Европске уније одређују њене најразвијеније и најмоћније чланице. Неједнака дистрибуција моћи, утицаја и интереса њених чланица – то је битна карактеристика Европске уније. Не треба изгубити из вида да је, поред процеса придруживања, и чланство у ЕУ условног карактера јер свака чланица мора континуирано испуњавати одређене услове, стандарде, мора се усаглашавати и у политичком и правном смислу. Свака дисфункционалност чланице претпоставља кориговање према јединственој политици.

Десета и најзначајнија карактеристика јесте научни дисензус око њене правне и политичке природе. Чак и научници, а да не говоримо о политичким акерима, нису сагласни о природи ове политичке формације, јер се заиста се ради о творевини и појави без преседана која не личи ни на једну досадашњу правну и политичку категорију. Стога су правна и политичка наука суочене са новим типом ентитета који је не само тешко дефинисати на основу познатих концепата и категорија науке, већ му је тешко и наћи, односно изумети име са уобличеним појмовним значењем и јасним типолошким местом у класификацији политичких облика.

Ако се Европска унија одреди као компилација различитих политичких облика, онда је њена појмовна природа контрадикторна. Није чиста федерална творевина, без обзира што има политичке, а мање правне обресе федерализације и искључиве надлежности, јер су националне државе још значајан вето чинилац са надлежностима које нису типично федералне. Такође, можемо рећи да није ни чиста конфедерална творевина јер има елементе федерализма преко обавезујућег правног оквира, јединствене надлежности функција, карактеристично учесталих федералистичких процеса и консесуалних одлука које су све чешће обавезујуће за чланице. Са друге стране, процес доношења одлука и правних оквира има више нивоа, од локалног, националног, међувладиног и наднационалног; њена надлежност је колико искључива, толико и подељена, компетитивна и комплементарна, дакле није дефинисана у познатим категоријама суверене надлежности или аутономно креиране децентрализоване аутономије функција.

Данас је снажно раширена арканска политичка пракса у којој се политички процес одвија иза институционалних кулиса. Што се тиче ЕУ, чини се да процес доношења политичких и правних одлука није транспарентан, па се стога данас све више говори о „скривеној политици“ која није

манифестна и доступна валоризацији јавног мњења. Суочен са таквом природом заједнице, Б. Ковачевић политичке процесе Европске уније назива „скривени федерализам“ имајући у виду више њену политичку, арканску, а мање институционално-правну процедуру (Б. Ковачевић, 2013).

Што се тиче кованица „екстрадржава“, „супердржава“, „надржава“, треба рећи да оне нису објективизоване конструкције, без обзира што сложена и контингентна природа Европе привидно наговештава такву категоризацију, без обзира што процеси ширења њених граница наговештавају територијалну конгломерацију, без обзира на то што је моћан субјект у међународним односима и што има империјалне глобалне претензије. Са друге стране, њена будућа, претпостављена функционална уобличеност и пун суверенитет само наговештавају њену супериорност и етатолошку надмоћност.

Државотворност Европске уније у класичном поимању суверености је значајно окрњена непостојањем јединствене европске правне и политичке културе, односно јединственог европског држављанског, грађанског идентитета. Систем идентификација њених становника још увек је примарно национални, обликован процесима националне и патриотске социјализације. Ступар сматра да је суштински дефицит Европске уније непостојање „европског грађанина“ (Ступар, 2006). Ако се и траже обриси европског идентитета, он је изразито посредован националним институцијама, и делегативан националним репрезентативним елитама. Са друге стране, процес стварања европског идентитета је значајно омеђен отуђеним и далеким централним европским институцијама јер, што је више посредован однос између грађана и врховне институционалне власти, то је и идентитет мањи. Дакле, вишестепена вертикална институционална структура отежава процес идентификације грађана са централним европским институцијама власти и моћи.

Ако има у виду сам назив Европска *унија*, онда треба поћи од тога да досадашњи појам унија, без обзира да ли је у питању персонализован или реални облик, у нормативном смислу далеко ужи, јер је у емпиријском облику Европска унија по опсегу далеко интегрисанија и чвршће структурирана творевина у односу на лабави савез класично суверених држава. Она личи на персонални савез националних елита, али по обухватности интегративних сфера она превазилази парцијалну и персоналну раван.

Реални културни, економски и политички процеси глобалне повезаности држава и народа својим емпиријским својствима надилазе класичне политичке и правне концепте и представљају научни изазов за стварање

нових појмова или пак придавање другачијих и нових значења постојећим. Свака нова формација ствара неизвесност очекивања њених актера.

Стога бисмо, користећи се методским синдромом дескриптивних карактеристика, ЕУ могли дефинисати као мешовити правно-политички облик заједнице, хетерогену, комплексну, контингентну, постмодерну, геостратешку, мултикултуралну, глобалну творевину, елитарну консолцијацију, са неједнаком дистрибуцијом политичке и економске моћи њених чланица, која функционише контекстуалним консензусом политичких елита. Може се дефинисати и као развојна заједница идентитетски различитих националних државица која је у процесу сталног тражења институционално-интегративног оквира, „недовршена заједница“ без дефинитивног, релативно трајног, кохерентног облика, са елементима различитих облика уређења, власти и режима. Као сурогат државне и политичке заједнице она нема довољно преовлађујућих и битних карактеристика својствених једном типу – моделу политичке формације, већ је контекстуално-ситуациона заједница у настајању која своју контрадикторну природу обезбеђује функционалним консензусом националних политичких елита. Дакле, рађа се, без обзира на њену полувековну историју, нови друштвени, институционални, идеолошки, територијални, процесно-развојни, правни и политички облик заједнице коме је тешко дати име – појам. Што процес стварања друштвене, институционалне, идентитетске структуре буде добијао значајније и јасније формативне и супстанцијалне контуре ове заједнице, то ће бити и мање апорија око њене појмовне природе.

Творевина са оваквим карактеристикама представља изазов за сваку потенцијалну чланицу а процес појединачне интеграције сваке потенцијалне чланице представља велики изазов у процесу усаглашавања друштвених система. Стога је когнитивни и институционални капацитет Србије у старту дефицитан, смањен а тиме и отежан, не само у процесу усаглашавања до пуноправног чланства, већ и смислу прилагођавања Србије као будуће чланице, која ће у тој сложености и разноврсности успети да изрази, репрезентује и оствари посебне сопствене националне интересе и интересе/потребе њених грађана.

Србију оптерећују традиционални премодерни легати, неизграђена државна структура, непостојање диференциране јавне одговорности, правне државе, ауторитарни карактер државе и права, партијско-елитистички, бирократски клијентелизам, економски неразвијено друштво и неконкуретна привреда, премодерне политичке и друге идентификације људи, полупериферни положај, неизграђена конкуритивна и плуралистичка структура друштва.

Проблематизујући противречност између српског друштва и европских императива интеграције, уз наведене спорове у науци око природе европског пројекта, овде ћемо се усмерити на оне фрагменте наше правне и политичке традиције који се односе на ауторитарност права, правни дисконтинуитет, питање применљивости права и динстинтивне карактеристике српског друштва.

3. Карактер државе и права

Нашу државно-правну традицију карактерише ауторитарност, патримонијални етатизам, персонализовани карактер институција и дефицит владавине права. Наслеђе ауторитарног права одређује се не само као неизвесност успостављања конституционализма већ и спознаја права и његова функција у друштву. Право социјалистичких и комунистичких режима било је ауторитарно право, с обзиром на његово стварање и материјалне изворе и на његов карактер и делотворност у пракси. Октроисана, арбитрерна истина друштва транспонована је у апстрактан правни текст. Монопол тумачења интереса и циљева друштва био је у рукама једнопартијског врха. Социјалистичка уставност је била карактеристична по фактичкој немоћи устава и закона. Моћ бирократизованог партијског лидерства, које је уживало некритичку подршку народа, довела је до практичне девалвације устава и закона. „Револуционарна правда“ као апстракција била је реконструисана воља владајуће партијско-бирократске класе и радничких очекивања. Сви социјалистички уставни су били својеврсни „каталог“ права и слобода који је био у великој дискрепанци са реалним степеном њиховог остварења.

Ауторитарна партијска анестезија права протегла се и у посткомунизам и учинила зависним правни, а нарочито правосудни систем, у односу на извршну и законодавну власт (легислативу и егzekутиву). Преваленција партијске моћи у односу на право, преваленција извршне власти над законом и зависност институција уопште је битна значајка посткомунистичког уставног и правног поретка. Функционисање правног система није подразумевана, сама по себи, аутоматизована примена права, већ је увек потребан неки спољашњи, хетерогени „фактор“ који утиче на правне процесе било да их охрабрује или осујећује. То је суштина ауторитарне примене права, наиме увек је потребан „миг одозго“, повољан политички контекст или тренутна констелација интереса.

Правна култура у транзицији има и популистички карактер и огледа се у правној квалификацији без легитимног правног основа. Такви популистички манири имају добру проходност у друштву кога раздире

„осећање неправде“ и незадовољство постигнућима транзиционе политике. Демагошко истеривање правде ван и насупротив надлежних институција, у условима обесправљености појединаца, постаје „уверљиво“ као начин борбе против криминала и корупције. Тако, дакле, ауторитарни популисти поентирају у друштву без правне културе.

Наслеђе фактичке немоћи устава и закона било је нарочито видљиво и времену тзв. конституционализације револуције (Подунавац, 2006), када је потребно створити правне претпоставке демократске транзиције. Устав није заживео као основни облик нормативне интеграције новог политичког система после промене старог система, а сагласност око основних вредности и добара или „уставни уговор“ није значио почетак обликовања новог колективног и политичког идентитета. Моћ устава у посткомунизму означава немоћ обликовања и имплементације новог поретка, немоћ креације институционалних услова за демократско политичко понашање. Претпоставка правне транзиције је аутономија правног система, док је партијска хетерономија правног система главно обележје. Онај ко је колонизовао право, и друштво у целини, тај га мора и ослободити. Зато је еманципација правног система у односу на друге утицајне и моћне подсистеме и структуре неопходна претпоставка и за европске интеграције.

Конституционализација транзиције и демократске консолидације је саставни и најважнији део сваке нормативне стратегије друштва. Она не сме да буде само апстрактна нормативност, већ мора уважити стање спремности друштва и пројектовати пожељна друштвена и политичка понашања. Устав обликује и утемељује опредељен вредносни и интересни систем друштва. Уставна политичка култура се односи и на конституционализацију политичког понашања и владања и на уставну културу људских права и слобода.

Схваћен као инструмент владања и нормативне стабилизације власти у променљивим политичким односима снага, устав је постао мера политичког интереса а изборно законодавство ауторитарни легализам за освајање, стабилизовање и учвршћење власти и моћи. Већина посткомунистичких устава су краткорочне нормативне тактичке калкулације интереса елита и криминализованих тржишних монополиста, без дугорочних антиципација, јасних, реалних и рационалних визија развоја.

Моћ устава и законодавства омеђена је фактичким односима који су често изнад или изван његове регулативне функције. Тако је уставна политичка култура формирана изван основних принципа владавине права. Свест о људским правима и слободама и свест о потреби уставно-правног

лимитирања власти и моћи је саставни део правне, односно уставне културе. Политички и партијски ауторитаризам уз одсуство либерално-индивидуалне демократске традиције представља велики легат социјализма који омета излазак из владавине самовоље и прелазак у владавину права (S. Kovacevic, 2014).

4. Правни дисконтинуитет

Новију државотворну правну историју карактерише изразити правни дисконтинуитет који се изражава на два начина: у првом, дисконтинуитет се изражава у смени различитих и супротних, међусобно искључивих друштвено-политичких система које је пратило њима саобразно позитивно право, и, у другом, у оквиру једног типа система јављају се веома честе промене законских прописа. Овај први начин можемо назвати и лонгитудинални правни дисконтинуитет који је створио различите и сепаратне праксе у схватању и практиковању права. У тој смени различитих политичких и правних облика установила се појава тзв. негативне правне традиције. Свака наредна друштвено-политичка формација настајала је на рушевинама и радикалним променама претходне формације и почињала изградњу заједнице па и правну интеграцију заједнице из почетка. Сваки период, преткомунистички, комунистички и посткомунистички наше правне традиције, селективно је перципиран и опредељен како у лаичкој тако и професионалној правној свести и остао недвршен у својој схватљивости и применљивости.

Честа промена устава и закона унутар једне политичке и правне формације резултат је дефицита нормативног процеса тако карактеристичног за нашу правну културу. Сваки процес нормативно-правне креације мора полазити од постојеће интересно-вредносне структуре друштва, али и од телеологије нормирања.

Веома честе промене устава и закона резултат су, како већ наведеног и анализираног ауторитарног карактера права и потребе стабилности власти, тако и саме филозофије нормативног процеса. Процес нормирања друштвене стварности заснива се на неколико темељних претпоставки: прво, онај ко нормира мора познавати природу стварности коју нормира, а посебно интересно-вредносну структуру и структуру потреба друштва; друго – мора познавати базичне и карактеристичне конфликтне линије друштва.

Трећа претпоставка нормирања односи се на антиципативну природу права која је условљена са прве две претпоставке: без познавања основних, карактеристичних, базичних, конфликтних и развојних линија друштва,

право не може пратити реалност и бити рефлексивни пратилац друштвених закономерности. Традиција наше нормативне праксе је управо другачија и изражава се у двоструком и противречном смислу: са једне стране, право је увек каснило за друштвеном динамиком, а са друге стране, оно је увек наилазило на отпоре наслеђених навика.

Тако је створена једна дихотомна врста дисконтинуитета: вертикална кроз правне генерације и хоризонтална унутар једне правне генерације стварања и примене права.

5. Стварање и примена права

Схватање и практиковање права у српској и европској перспективи треба анализирати са становишта пренормативног, материјалног, интересно задатог процеса нормирања. Као што смо видели, стварање права у Србији увек је било ауторитарно, догматско и монополизовано, за разлику од европске праксе, у којој је снажно практикована емпиријско-консесуална, плуралистичка, дискурзивна и интерпретативна димензија стварања па и примене права. Родин долази до налаза да европска и посткомунистичка Европа имају различите правне традиције: прва се заснива на дискурсу, а друга на ауторитарности (С. Родин, 2005).

Актери стварања и интерпретације европског права су по обухвату бројнији, по интересној датости репрезентативнији, по консесуалном капацитету делотворнији. Посебно водеће државе Европске уније имају већ репрезентативну тековину и стандард развијености модерне државности и јавно-правне одговорности. Већ створено и делујуће право Европске уније је по својој природи контекстуално интерпретативно. Без обзира на то да ли се ради о стварању или примени права, европско право је флексибилно и применљиво, односно примењено.

Карактеристика свих досадашњих правних система Србије (парламентарна монархија, социјал-комунизам, транзиционо право) јесте питање примењености, односно применљивости права. Нормативна правна традиција није праћена и фактичком правном традицијом која је саобразна норми. Између онога што „треба“ и онога што „јесте“ увек је постојала учестала и претежна неподударност. Проблем правне имплементације као традиционално задат огледа се посебно у историјској чињеници да је Србија имала највише устава у својој историји, а никад није била уставна правна држава. Ова појава девалвира значај и функцију права и, истовремено, показује преминацију традиционално наслеђених друштвених односа који су далеко од претпостављене правне телеологије

уставног оквира. Шта више, ова појава је супротна и претпостављеном императиву имплементације права, као европске правне тековине.

Између нормативног и стварног постоји неколико нивоа конгруенције: први је појединачно учестала неподударност која је својствена сваком правном систему без које би правни систем био излишан; други ниво инконгруенције везан је за одређени аспект стварности која је ван регулативног домаћаја права; трећи се односи на претежно учесталу и карактеристичну неподударност везану за многе аспекте друштвеног живота; и четврти ниво инконгруенције је потпуна неподударност између норме и стварности која је увод у револуционарне промене. У правној традицији Србије, у зависности од стабилности политичког режима, увек смо имали на делу други, трећи и четврти степен инконгруенције. Имајући у виду више емпијску, а мање нормативну страну усаглашавања, конгруенција правне традиције Србије са правним тековинама Европске уније, говори да је присутна сферна и учестала неподударност у погледу извесности примене права. Наиме, у западној традицији право има значај, смисао и функцију само ако је право примењено и применљиво, а процес нормирања се схвата као одговоран процес који треба да изражава с једне стране интересне позиције друштвених актера, а са друге стране мора да буде довољно флексибилан и антиципативан да би пратио развој друштвених односа. Наведени нивои инконгруенције норме и стварности говоре нам да наше право није интегрисана целина јер право има значај и функцију само ако је примењено односно применљиво.

6. Друштво и правна култура

Политика и право Европске уније постоје насупрот дивергентним и хетерогеним националним државним друштвима. Ауторитативна политичка и правна реинтеграција посткомунистичког европског друштвеног простора је посебно индикативна јер су бивше комунистичке земље, а посебно Србија, оптерећене другачијим културним, економским, наравно правним, идеолошким и другим карактеристикама које су прилично удаљене од очекиваног модела европског друштва.

У односу на досадашња транзициона друштва која су интегрисана у европску заједницу народа, српско друштво је изразито сиромашно, економски неразвијено, слабо интересно структурирано, неуправљиво, нормативно и вредностно запуштено, тешко прилагодљиво у односу на нужне промене. Наслеђе социјално-економских права успорава усвајање либерално-демократске оријентације и прилагођавање моделу тржишне конкуренције. Усвојен модел персонализованог ауторитета и једнопартијске

државе, данас преображен у систем партијске државе, односно систем ауторитарног партијског лидерства, успорава изградњу самосталних, независних и функционалних институција државе.

Стање спремности за европске интеграције можемо посматрати и у односу на правну културу српског друштва. Она је по развојности прелазна правна култура између поданичко-ауторитарне и демократске културе људских права. Према критеријуму извесности и антиципативности не обезбеђује правну сигурност и предвидљивост интересног деловања. С обзиром на аксиолошки критеријум, она је изразито инконгруентна са нормативно-вредносном традицијом модерних друштава. Узимајући у обзир значај права као регулативног система друштва, она је више окренута традиционалним и анонимним процесима који су често у супротности са важећим нормама. Норме које прописују индивидуална права, поделу власти, независност институција, постале су неукорењене у друштву са антилибералном, органском, колективистичком традицијом. С обзиром на политичко-партијску одређеност права, правна култура у Србији је популистичка, клијентелистичка, са видљивом праксом манипулације појмовима, интересима и потребама друштва.

Правна култура, посебно уставна правна култура Србије, не само да је инконгруентна са њеним важећим, кодификованим правом, већ и са европском друштвеном правном културом. Правна култура, са становишта интегративног капацитета Србије, мора се посматрати са неколико значајних становишта: лингвистике права, херменеутике права, социологије права и политикологије права. Оваква слојевитост правне културе (S. Kovacevic, 2014), наводи нас на обухватно, интегралистичко поимање процеса хармонизације. Транзициони процеси европских интеграција морају обезбедити потребан и довољан степен друштвеног консензуса базичних структура. Вредности и норме којима се тежи морају бити утемељене у друштвеној, политичкој и правној култури друштва а писана норма бити примењена и применљива. Ако лингвистички и херменеутички аспект важећег права нема довољно друштвених, економских, културних, политичких и других могућности за примену, онда право није функционални и делотворни регулативни систем заједнице.

Литература

Ковачевић, Б. (2013). *Скривени федерализам*. Београд: Албатрос

Kovacevic, S. (2014). Reflections on Constitutional Culture of Transitional Societies. *Iustinianus Primus Law Review*. 9. 1-13

Подунавац, М. (2006). *Поредак, конституционализам, демократија*. Београд: Чигоја

Родин, С. (2005). *Дискурс и ауторитарност у европској и посткомунистичкој правној култури*. *Политичка мисао*. 3. 41-64

Ступар, М. (2006). *Појам европског грађанина*. *Филозофија и друштво*. 3. 9-27

Slaviša Kovačević, LL.D.

Assistant Professor,
Faculty of Law, University of Niš

The Legacy of Legal Culture and Serbia's European Integration

Summary

In the context of the EU integration, it is certainly insufficient to harmonize only the positive law and the institutional regulatory framework. In order to provide for the implementation and application of the positive law, the political and legal culture must be congruent with the legal tradition of the European Union. The "implantation" of legal institutes is a fashionable trend common to all transition countries, which fail to recognize a significant and inevitable fact that law is created and applied in the country-specific traditional, cultural and social context. Legal norms achieve their intended purpose only when they are reinforced by a number of other traditional, cultural, political, economic, and social circumstances. Hence, there is a specific functional and structural relation between law and social culture: on the one hand, law is the product of society; on the other hand, law is also the creator of social norms. Consequently, instead of "copying" the legal norms of the European Union, it is necessary to create a social framework for the implementation of applicable, effective and equitable EU law.

In addition to nomotechnics, scientific research on the "harmonization of Serbian law with the EU law shall include the analysis of other factors, which are only apparently outside the legal framework but which are important for the general outcome of this process.

(1) Our legal culture is largely authoritarian, which is evident in the prevalence of power in the process of making and applying the law and in the dependence of the judicial system from the executive branch of government. Law is an instrument of political power of the legally unaccountable executive branch of government. The authoritarian legal rules are not an expression of reason, prudence, wisdom and general public interest but a temporary constellation of

interests of power-holders while the normative activity is a short-term tactics for accomplishing these interests. As the public interest is defined and normatively framed in line with these interests, there are diverse quasi-techniques which reflect the arbitrary application of law.

(2) The recent state-building legal history is characterized by a prominent legal discontinuity, which has two forms of expression: first, legal discontinuity is a result of frequent changes of different and often conflicting socio-political systems of government, which are necessarily accompanied by respective changes in the positive legislation; second, discontinuity may also be a result of frequent legislative changes within a specific type of legal system. Such practices give rise to contradictions and polarizations in the legal culture and legal socialization.

(3) The common feature of all legal systems (thus far) is the problem of applying the law, or the applicability of the normative framework. The normative legal tradition is not accompanied by the consistent factual application of the envisaged norms. Frequently, there is a prominent incongruity between the norm and the actual state of affairs. In addition to undermining the important function of law, this phenomenon shows the prevalence of traditional legal heritage in Serbian social relations.

(4) In comparison to transition countries which have meanwhile been integrated into the European Union, the Serbian society is poverty-stricken, economically devastated, inadequately structured in terms of public/private interests, normatively underdeveloped and value-barren; as such, it is difficult to administer and hard to change. The heritage of socio-economic relations slows down the reception of the liberal-democratic system and the adjustment to the model of competitive market economy. The former model of irrational authority of a powerful leader and a single-party system has been transformed into the party-state system (partocracy) involving the dominant role of the authoritarian party leadership, which slows down the development of independent, autonomous and fully functional state institutions.

All these developments undermine the harmonization process which presumes the minimum level of social compatibility between the harmonization model and the society which is being harmonized.

Key words: European Union, Serbia, authoritarian legal culture, discontinuity, incongruency, social legal framework.